RELATĂRI COMPLETE DESPRE EMIL CIORAN

CONSTANTIN NOICA

NOTĂ INTRODUCTIVĂ

Odată cu confiscarea averii sale, în 1949, Constantin Noica s-a mutat la Câmpulung-Muscel, unde și-a ales domiciliul obligatoriu (cealaltă variantă ar fi fost Sibiul). A locuit în acest oraș, în diverse locuințe, timp de aproape un deceniu, fiind arestat în decembrie 1958.

De-a lungul acestui deceniu câmpulungean, Constantin Noica și-a continuat activitatea filosofică și a încheiat proiectul a trei cărți: prima a fost *Încercare asupra filosofiei tradiționale*, încheiată în 1950, care va fi publicată în 1981, ca prim „volum" al cărții *Devenirea întru ființă*, la Editura Științifică și Enciclopedică; a doua, *Anti-Goethe*, proiectată în două volume, a fost publicată parțial, în 1976, de autor însuși, cu titlul *Despărțirea de Goethe*, la Editura Univers, și completată, tot în parte, de Marin Diaconu, în 2000, într-o nouă ediție, publicată la Editura Humanitas; în fine, ultimul proiect al lui Constantin Noica din deceniul de domiciliu obligatoriu câmpulungean este lucrarea *Povestiri din Hegel*, pe care am discutat-o, mai amănunțit, altundeva[1]. Concomitent cu aceste proiecte, Constantin Noica întreținea și relații epistolare cu prietenii săi din exilul românesc, în special cu Emil Cioran și Mircea Eliade. După arestarea sa, în decembrie 1958, pasajele „idealiste" din lucrările sale, precum și corespondența cu scriitorii din exil (cu deosebire, celebra *Scrisoare către un prieten îndepărtat* a lui Emil Cioran către Noica) vor servi drept probe pentru condamnarea sa la 25 de ani de muncă silnică, alături de alți zece prieteni ai săi, în Procesul Noica – Pillat.

Din cei 25 de ani de închisoare la care a fost condamnat, Constantin Noica a ispășit doar patru (1960–1964, în 1959 aflându-se în arest, cât s-a desfășurat ancheta procesului), despre care, deocamdată, nu știm prea multe. Prezenta contribuție editorială aduce o mică limpezire în această privință. În timpul detenției

[1] Vlad Bilevsky, Povestea *Povestirilor din Hegel*, în vol. *Noica și Câmpulungul*, București, Editura Semne, 2024, culegere alcătuită de Marin Diaconu, p. 87–98.

„Revista română de sociologie", serie nouă, anul XXXVI, nr. 1–2, p. 119–128, București, 2025

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

sale, Constantin Noica a scris următoarele lucrări: *Pentru un tratat de logică* (141 p. mss.), *Douăzeci și șapte trepte ale materiei* (136 p. mss.), *Timpul logic* (151 p. mss.) și *Șase întâlniri cu socialismul științific* (147 p. mss.). Aceste manuscrise îi vor fi înapoiate lui Constantin Noica după eliberare, la 13 august 1965, conform unui raport al colonelului de Securitate Todiriu Ismail, din Arhiva C.N.S.A.S., dosar SIE/4862, vol. I. În același dosar menționat, în vol. II, se află o sumă de manuscrise ologrefe ale lui Constantin Noica, ce cuprind texte cerute, cel mai probabil, de Securitate. Unele dintre ele, precum textul de față, au fost scrise în timpul detenției, cu puțin timp înainte de eliberare. Dintre acestea, publicăm, pentru întâia oară, textul *Relatări complete despre Emil Cioran*, scris în iulie 1964, înainte de eliberare.

RELATĂRI COMPLETE DESPRE EMIL CIORAN

Întru cât mi se cere să fac declarații despre Emil Cioran – al cărui caz speram că se va clasa între timp, ca lipsit de interes efectiv –, voi spune tot ce știu despre el. Fac aceasta numai din respect față de autorități. Personal, am socotit cazul ca absolut secundar, cunoscându-l pe Cioran drept un neurastenic, de o excepțională înzestrare și atâta tot. Dacă l-am apărat timp de 30 de ani împotriva tuturor, chiar și împotriva tatălui său, care părea pe punctul să-l renege la un moment dat, l-am apărat ca pe un frate bolnav.

Îmi dau seama că a putut face rău societății și țării sale; dar răspunzători suntem noi, câțiva cari am făcut oarecare vâlvă asupră-i. El însuși e *alături* de toți și de toate. *E un fugar în sensul absolut al cuvântului*. Singura sa casă a fost cafeneaua, singurul său adevăr, cuvântul reușit. Dacă totuși, după atâția ani, se mai vorbește despre el, înseamnă că punctul meu de vedere este greșit. Mă întreb – unde.

De la început mă socotesc dator să spun că *politicește nu-i cunosc nicio vină după 1944* (*în afară de cea de „fugar”*), vreau să spun niciun gest sau cuvânt direct îndreptate împotriva regimului, cel puțin *până în 1958 când am fost arestat*. Omenește și moralicește s-a condamnat el singur, prin scris, cu mult mai grav decât l-ar putea osândi oricine altcineva. Voi relata deci faptele și vorbele ce-mi sunt cunoscute – căci viața sa se reduce la câteva vorbe de duh –, iar judecata de apreciere rămâne celor în drept. Reluând unele lucruri spuse în autobiografia mea, voi pune amintirile mele despre el în ordine și, la urmă, voi spune tot ce mă desparte *astăzi* de el.

*

După starea civilă, Emil Cioran s-a născut ca fiu de preot, în cel mai românesc sat din România, în Rășinarii lui Goga. Cu duhul, însă, descinde din *Posedații* lui Dostoievski, sau din *Nepotul lui Rameau* de Diderot. El însuși se va considera într-o scriere – premiată în Franța – coborâtor din Diogene cinicul, cel

care umbla aproape gol, într-un butoi. În orice caz, când l-am cunoscut, în 1931 – eram colegi de Facultate în ultimul an de filosofie –, *arăta mai degrabă că se trage din ultimii*, decât dintr-o sănătoasă familie românească a Răşinarilor. Neîngrijit ca aspect, slab, urât, cu privirea pierdută din cauza insomniilor şi lecturilor, impresiona cu atât mai mult prin vasta sa cultură de tinereţe şi prin originalitatea formulărilor. Puţin după ce ne-am cunoscut, m-a întrebat câţi ani am; când a aflat că am 22, mi-a spus: „tu ai 22 de ani de acasă". Era ceva strivitor în complimentul său cu privire la cei 7 ani de acasă ai mei: poate o umbră de ironie, în orice caz un fel de a se rosti care dezarma. Dar mă gândesc că *el însuşi avea să fie un dezarmat şi rătăcit în faţa vieţii, tocmai din cauza darului acestuia de-a formula prea categoric şi prea rapid, în orice situaţie. A „terminat" cu toate prea devreme, cu familia, cu şcoala, cu ţara, cu răspunderea de viaţă, până la urmă şi cu cultura. Cred că de câteva ori a fost pe punctul să termine şi cu viaţa*.

Cu Elveţia – unde ajungeam amândoi în vara aceluiaşi 1931, premiaţi cu o bursă de 2 luni pentru sesiunea studenţească a Ligii Naţiunilor – avea să termine la fel de repede. Ţară de „biciclişti şi hotelieri", bună să dea lumii guvernante şi gărzi mercenare. O judecată atât de peremptorie nu putea să nu mă influenţeze, făcându-mă să ratez întâiul meu contact cu străinătatea. Dar în numele a ce repudiam noi Elveţia? Nici el, nici eu nu ştiam, pe vremea aceea, că Engels tânăr, în urmă cu vreo 8 decenii, ştiuse să spună lucruri ceva mai întemeiate despre Elveţia, repudiind-o *în numele a ceva*. Când se ridică împotriva lăudăroşiei cu Elveţia, „leagăn al libertăţii", denunţând riscul ca ţara aceasta să devină (...) vorbeşte despre „muntenii aceia brutali şi bigoţi", refractari oricărei centralizări, atât de necesare totuşi în timpurile moderne, când denunţă pe ostaşii elveţieni drept „mercenari ai tuturor stăpânirilor reacţionare" (v. *Războiul civil în Elveţia, Opere,* vol. IV, p. 393 urm.); sau când, mai târziu, vorbeşte despre o Elveţie „reacţionară, cu republicanism de faţadă", opunându-i republica Statelor Unite „în necontenită dezvoltare" (vol. IX, p. 95 urm.) – mi se pare că Engels spune ceva. Noi însă nu spuneam mare lucru. Prietenul meu îmi arăta limpede că nu refuză valorile elveţiene nici măcar în numele celor româneşti. În câte o noapte, pe străzile pustii ale Genevei, îi plăcea să strige: „mă Petre, măă", ca să realizeze cât de absurd sună în Occident rostirea daco-română. *Era fugar de pe atunci*.

Întorşi în ţară, am schimbat câteva cărţi poştale. Ţin minte că pe una din ele îmi scria, juvenil: „substanţa feminină îmi rezistă". L-am crezut multă vreme un mizoghin şi l-am deplâns în consecinţă. Însă dezechilibrul lui nervos mi-a fost, în chip ciudat, o atracţie în plus, ajutându-mă să-l scuz în ochii mei şi ai altora.

Ne-am regăsit în toamna lui 1932, în rândurile unei asociaţii culturale turbulente, „Criterion", unde o serie de publicişti tineri căutau să se afirme, prin conferinţe pe teme de actualitate. *Cioran nu era dintre aceştia, căci n-are darul oratoriei*; în schimb îl pasionau discuţiile prelungite, de după conferinţe, la cafeneaua „Corso", unde sclipirile sale verbale făceau efect. Aci îşi descoperea el adevăratul său sens de viaţă, care trebuia să-l ducă direct la cafeneaua pariziană. Dacă se miră

cineva de succesele sale de astăzi, trebue să i se spună că la Paris, cafeneaua reprezintă o supra-universitate și că moștenește saloanele literare din sec. XVII și XVIII. Cioran e un maestru al genului. Cât preț pui pe sentința morală, pe caracterizarea pregnantă și pe un paradox reușit, atâta valoare păstrează și creația sa. Dar cărțile unor astfel de creatori sunt întotdeauna *sub* improvizațiile lor. Dacă am acordat lui Cioran mai mult decât alții, este pentru că l-am auzit, nu doar l-am citit.

De pe atunci, foiletoanele pe care le scria în *Vremea* mă atrăgeau prin stil, dar nu mă convingeau prin fondul lor de idei. Era prea mult Nietzsche în ele, o glorificare a vieții oarbe, mute, insesizabile, un fel de existențialism *avant la lettre*. Țin minte titlul unui foileton: *Sentimentul muzical al existenței*, ceea ce spune tot. Mi-am scris, în perioada aceea, cartea de debut, *Mathesis sau bucuriile simple*, în directă opoziție cu ideile lui. Față de valorile iraționale pe care le glorifica el, eu slăveam ideea și rațiunea; față de omul naturii, eu propuneam omul experienței dirijate și al luciditătii. Am debutat împreună în 1934, din nou premiați, eu cu lucrarea aceasta, el cu *Pe culmile disperării*, o scriere strălucitoare ca formă și în viziunile ei parțiale, dar cu același fond iraționalist de idei, consecvent duse acum *până la descompunerea totală*.

Cartea aceasta a unui aspirant la sinucidere, în fața căruia totul se destramă, îl exprimă întreg. Nu se putea supraviețui unei asemenea cărți – *dacă era cât de cât sinceră* – decât nemailuând nimic în serios. *Pretind că de aci încolo Cioran n-a mai luat nimic în serios: a renunțat la filosofie propriu zisă, a îndrăgit literatura, muzica, mistica și stilurile culturilor, a acoperit ca nimeni altul la noi* (afară de G. Călinescu, poate) literatura rusă, *spaniolă*, franceză, engleză și germană – și s-a însănătoșit, oarecum, de nebunia sa, aruncând sonde în ceea ce i se părea a fi nebunia altora.

Prin 1934 sau 35, a plecat la „studii" în Germania, nu știu cu ce mijloace. Ultimul lucru pe care l-a făcut acolo a fost filosofia. Când, peste câțiva ani, un coleg de filosofie, Nicuță (actual ministru plenipotențiar, cred) l-a întrebat cu ce profesor a studiat în Germania, el a răspuns prompt: cu Hitler. Își bătea joc și de filosofie, și de sine, și de interlocutor. *Asemenea replici i-au creiat reputația de anarhist, dacă nu mai rău, de fascist. Incontestabil că nu a fost total străin de fascismul din afară sau dinăuntru*, cum voi arăta mai jos; dar la fel de incontestabil este că nu s-a înregimentat vreodată într-un partid și n-a luat nimic în serios nici pe planul acesta. *Caracteristic pentru el e faptul că l-a interesat tot ce părea revoluționar: dar nu de dragul progresului, ci pentru plăcerea răsturnării*. În acest sens, câte un comunist ca Herbert Silber ar putea spune ceva și despre interesul lui Cioran pentru extrema stângă, pe care însă, firește, o înțelegea deformat.

Ca autentic anarhist reapare el, după vreun an, în București, scriind un articol fulminant, prin care sugera „o noapte a Sf. Bartolomeu" printre bătrânii din România, adică un masacru al vechilor politicieni. Cu toată apatia lumii burgheze, articolul a făcut vâlvă, iar ziarul *Universul* a înfierat pe autor. Dar lucrurile n-au

avut nicio urmare. Cioran și-a reluat liniștit tema – care nu era în fond masacrul, ci necesitatea de-a lua totul de la început – și a scris o întreagă carte, apărută în 1936, *Schimbarea la față a României*, singura sa carte închegată. Nu știu dacă nu cumva mă înșel și dacă nu suprapun imagini ale prezentului peste o carte citită cu decenii în urmă: dar câteva din cerințele ei de înnoire – industrializarea masivă, orășenizarea țării, ieșirea din vegetativ și cultul idilic al naturii, alinierea României la istoria modernă – sunt atât de izbitor realizate astăzi, încât mă întreb dacă, întors în țară, Cioran n-ar spune: asta e ceea ce, fără să știu, voiam. Spun: mă întreb, căci nu sunt sigur nici de carte, nici de reacțiile autorului.

Spiritul vremii a făcut, însă, ca singura viziune constructivă a acestui anarhist să intre în orbita dreptei și nu a stângii politice. El însuși a trimis cartea fruntașilor politici de atunci, iar singurii care au reacționat au fost Octavian Goga și Codreanu. Primul îl cunoștea drept fiu al Rășinarilor, deci era firesc să stea de vorbă cu el despre carte. Despre întrevederea cu Codreanu – nu știu să-l fi cunoscut dinainte, nu știu dacă a fost chemat sau s-a dus din proprie inițiativă – mi-a vorbit sub forma unui portret. *L-a descris pe Codreanu drept un om care-și caută cuvintele, mulțumit când el, Cioran, îi oferea cuvântul-cheie*. La un moment dat a tăcut și a început să umble prin încăpere. „Simțeam că se plimbă prin odaie Natura", a comentat Cioran.

Nu-i cunosc alte contacte directe cu oamenii politici. În toamna aceluiași an 1936, prietenul meu răzvrătit se vedea silit să-și câștige traiul și primea un posibil post de profesor suplinitor, la catedra de istorie a Liceului „Șaguna", din Brașov. Nu avea nici pregătirea, nici gustul pentru istorie. Viața începea să-i arate că nu se poate glumi prea multă vreme. Și totuși omul glumea mai departe. Un elev de-al său mi-a povestit despre el că, într-o zi, a luat căciula cuiva din cuierul clasei, a pus-o pe catedră și a spus: „*Uitați măi, asta a fost istoria României, am stat sub o căciulă 1 000 de ani*".

În primăvara lui 1937, s-a prezentat la examenul de capacitate pentru filosofie, *ieșind al doilea pe țară*. Era deci asigurat ca profesor secundar. Dacă și-ar fi dat doctoratul, ar fi putut lesne aspira la mai mult. Dar niciun fel de profesorat nu-l interesa. Între timp, apăreau încă două cărți de-ale sale, *Lacrimi și sfinți* și *Cartea amăgirilor* – simple culegeri de aforisme, ce n-au avut niciun ecou deosebit. În sfârșit, o bursă a Institutului Francez, în toamna aceluiași an, venea să rezolve ecuația vieții sale, de om care nu vrea să întreprindă nimic: pleca la Paris pentru totdeauna.

Acolo l-am găsit peste un an, în 1938, când mă duceam eu însumi cu o bursă similară. Principala lui preocupare era să-și prelungească bursa cât mai mult posibil. O soluție ar fi fost: pregătirea unui doctorat la Sorbona, unde chiar se cere un stagiu mai îndelungat. Dar, deși putea face oricând față lucrurilor, cu un minimum de școlaritate, el prefera lecturile libere, cafeneaua și hoinărelile singuratice. L-am găsit într-o odaie de hotel, cu un singur geamantan, fără bibliotecă, fără caete de note ori fișe, fără vreun proect de viitor. Cred că așa este și

astăzi, după peste *25 de ani*. Singura lui formă de viață socială era cafeneaua, unde întâlnea pe refugiații spanioli de stânga, sau pe studenții români, aceștia mai degrabă de dreapta. De grupul românesc m-am apropiat și eu, din aversiune pentru regimul lui Carol, ba chiar le-am dat un sprijin efectiv, în cadrul „Asociației Studenților din Paris", pe când Cioran rămânea pasiv și pe acest tărâm. Singura sa participație politică era de ordin afectiv-anarhist: *își exprima speranța, după asasinarea lui Codreanu, că Palatul Regal din București va sări în aer*. Dar e drept că simpatia sa pentru fascismul românesc a fost mai afirmată în anul acela, când toate răsturnările păreau posibile, de la distanță. În general, îl interesa faptul că tipul de român obișnuit, „bunul român", produs al societății de atunci, părea să fie zgâlțâit de legionarism, pe care-l definea în consecință drept „o revoluție românească împotriva României". Câtă dreptate a avut – dar în sens *rău* – urma s-o vadă nu peste multă vreme.

Altminteri, nu manifesta niciun interes pentru țară și părea să nu știe de ai lui (se mulțumea să comenteze primirea câte unui mandat bănesc exclamând: „familia e o realitate!"), dar nu căuta nici să-și facă o patrie nouă din lumea unde se afla. Deși începea să cunoască bine limba și locurile, pornind vara pe câte o bicicletă cu chirie, prin satele și orașele franceze, nu avea niciun fel de relații. La sfârșitul anului școlar, a trebuit să-mi ceară mie, mai nou venit, să-l prezint unui profesor, ca să obțină o recomandație pentru prelungirea bursei. Ne-am dus împreună la prof. Henri Gouhier, care mă invitase la el să cunosc pe un filosof belgian, editor al unei reviste internaționale și doritor să aibă un referent pentru România. Când a auzit pe belgian că se interesează de filosofia românească, ba încă cere studii asupră-i, Cioran a izbucnit în râs, spunând că așa ceva nu există. M-am trezit și eu contestând gândirea noastră, așa încât până la urmă belgianul ne-a întrebat dacă nu cumva suntem singurii care ne ocupăm cu filosofia în România. Tot restul serii m-am străduit să repar gafa săvârșită, în timp ce Cioran discuta aprins cu dna Gouhier, o distinsă intelectuală, despre existențialism, subiect în care se pricepea. Cred că mai mult datorită soției profesorului a căpătat el scrisoarea de recomandație dorită.

Dar n-avea s-o folosească deocamdată, căci la 1 sept[embrie] 1939 izbucnea războiul. Ne-am întors prin Italia în țară, un grup de români, între care și el. Ne-am oprit la Veneția unde, pe o zi ploioasă, adăpostiți în „Casa română", am răsfoit albumul cu impresii de-ale compatrioților noștri. Un colonel de modă veche scria: „Frumos e pe aci, dar mai frumos e în țara mea". – Rămâi în țara ta, dobitocule! a exclamat Cioran. Cândva vorba aceasta avea să se întoarcă împotrivă-i, cum voi arăta.

În țară, a aflat la Institutul Francez că bursele pentru străini se dau în continuare, și atunci a plecat imediat îndărăt în Franța – atât de puțin îl atrăgea patria regăsită. Am schimbat câteva scrisori, între 1939 și 40, dar nu-mi amintesc ce-mi scria din Parisul pustiu. În țară s-au întâmplat schimbările din 1940, fără ca

el să fie prezent la vreuna. Nu știu cum a înregistrat nici pierderea unei jumătăți din Ardealul său, nici înscăunarea lui Antonescu și a legionarilor. Eu însumi am plecat în Germania, în oct[ombrie] 1940, dar revenit pentru câteva zile la Crăciun, ca să-mi iau soția, am întâlnit pe Cioran, întors și el pentru puțin timp, spre a obține un post la Legația din Franța, căci nu mai existau burse într-o țară învinsă. Mi-a spus că, printr-un prieten din Sibiu, vrea să ajungă la Horia Sima și să-i declare: „Trebue să fie cineva care să explice francezilor în mod *sceptic* fanatismul. Acela sunt eu".

Mi se pare la fel de adevărat că-și bătea joc de legionarism și că se oferea să-l slujească. Se poate alege după voie.

Oferta n-a apucat să fie făcută. Legionarii erau izgoniți de la putere; dar noul guvern numea totuși pe Cioran atașat cultural la Paris. Prin februarie sau martie 1941, în drum spre Franța, el s-a oprit o zi la Berlin, unde mă reîntorsesem, și m-a vizitat. Mi-a spus că zilele „rebeliunii" l-au prins în București și mi-a povestit unele aspecte, din care rețin doar două, semnificative mai degrabă pentru el. Într-una din zile se afla la Café de la Paix, pe Calea Victoriei, cu un grup de cunoscuți și un proaspăt cunoscut. În timp ce o coloană de legionari trecea pe stradă cântând, ultimul face o remarcă ironică. Atunci Cioran se ridică, holbează ochii amenințător și-i ordonă: în genunchi în fața lor! Necunoscutul se sperie, este pe punctul să îngenuncheze, când Cioran pufnește în râs: „Ce, m-ai luat în serios?"

A doua scenă are loc pe stradela Prefecturii Poliției. Un șir întreg de „mahalagioaice", aduse de la periferie de legionari, se iau de mână ca la horă și încep să scandeze: „Vrem capul lui Rioșanu, tra la la la la". Și Cioran încheie: „Mi s-a părut că văd parodiată o scenă din Revoluția franceză".

Cer scuze că relatez astfel de lucruri și de vorbe deșarte, dar *acesta* este Cioran, cel puțin pentru mine. Înțeleg să fiu criticat pentru faptul că am purtat prietenie unui astfel de om deșuchiat, dar nu mă poate face nimeni să-l văd altfel de cum l-a înregistrat, timp de 30 de ani, pelicula memoriei mele. Nu-i om, e un refuz uman. Repudiază totul, începând cu persoana proprie. Nu-i cunosc nicio formă de pietate, decât pentru expresie. Sunt sigur că și tatălui său, venerabilului protopop, îi va fi spus ce mi-a declarat mie într-o zi: „Îl *invidiez* pe Iisus Hristos: a dat lovitura în istorie!"

În postul de la Paris, nu rămânea mai mult de o lună. Se pare că nu s-a dus decât o dată la Legație, în ziua lefii. A fost, bineînțeles, dat afară. Îmi închipui că s-a întreținut din greu și cred că a fost ajutat, în anii războiului, de Mircea Eliade, consilier cultural, pe atunci, la Legația română de la Lisabona. Din 1941 până în 1946 n-am mai știut nimic despre el. Când s-a putut relua corespondența cu străinătatea, am schimbat câteva scrisori, până prin toamna lui 1947, când am întrerupt iarăși legătura, pentru aproape 10 ani. Nu-mi amintesc, din spusele scrisorilor acelora, decât că o duce greu, într-o Franță sărăcită, și de care s-a săturat, sau, cu expresia sa, de care „îi e lehamite".

Peste 10 ani n-avea să mai știe bine românește, în orice caz nu mai folosea nici în scrisori limba noastră. Rămas în Occident, „de a cărui decrepitudine nu-ți poți face idee", îmi va scrie el, se hotărăște să facă până la capăt ceva, să ia ceva în serios: învață la perfecție limba franceză, în așa fel încât astăzi trece drept unul din marii stiliști ai zilei. Acest lucru l-a salvat, dându-i ca și o specialitate și o independență față de ceilalți exilați și fugari, ce trebue să se ajute între ei ca să poată supraviețui. Nu am auzit să fi participat la nimic: nici la „Universitatea românească", nici la redactarea revistelor în l[imba] română, nici la emisiunile de radio, cu atât mai puțin în comitete politice. Dar, firește, nu făcea aceasta de dragul regimului din țară: o făcea pentru că e un neurastenic, care nu suportă contactul prelungit cu oamenii, nici orele de lucru, nimic din ce face viața organizată a societății.

N-am mai știut nimic până în 1955, când mi-a căzut în mână cartea sa *Précis de décomposition*, pentru care luase în 1949 premiul scriitorilor străini de limbă franceză. Reușita sa era și de astă dată de stil. În ea însăși, cartea m-a dezamăgit, fiind ca și o reluare a tânguielilor din cartea sa de debut, *Pe culmile disperării*, scrisă cu aproape 20 de ani înainte. M-am întrebat: prietenul meu e cel care a rămas pe loc? Sau Occidentul? A fost atunci, în 1955, prima mea licărire de îndoială în ce privește superioritatea pozițiilor occidentale. Să-mi fie îngăduit a spune un lucru: cred că dacă regimul ne-ar fi îngăduit să reluăm contact mai devreme cu Apusul (prin cărți și reviste, dacă nu într-alt fel), mulți dintre noi, adversarii lui, ne-am fi lămurit ceva mai repede.

Dacă pentru mine, care cunosc demult ideile lui Cioran, cartea sa era o dezamăgire, pentru alții, mai tineri, ea putea părea interesantă și nouă. De altfel, ei nici nu puteau citi direct cartea, căci existau puține exemplare (eu am avut pe cel al părinților lui), așa încât majoritatea se mulțumeau să afle, din câte spuneau Radio Paris și colportorii de vești, că în Franța un scriitor român are mari succese, că e socotit un emerit stilist și că e pus în rândul „moraliștilor" francezi. Toate aceste zvonuri, cu exagerările respective, au făcut să se creieze cel puțin o atmosferă de curiozitate în jurul cazului Cioran, dacă nu și un mit, astfel că eu, unul din puținii ce-l cunoșteau bine, mă trezeam adesea solicitat să dau lămuriri și detalii. Mă socotesc vinovat nu numai că n-am temperat zelul oamenilor, dar dimpotrivă, că i-am prezentat scrisul și persoana în așa fel încât să sporesc curiozitatea asupră-le. Când, în vara anului 1956, Cioran mi-a trimis un exemplar din *Ispita de a exista* – primul semn de la el de aproape 10 ani –, orice intelectual de formație veche sau nouă ar fi deschis cartea cu curiozitate, dacă i-aș fi oferit-o.

Cu toate acestea, eu eram primul care s-o critic, în fond. Am și făcut-o, dar nu către alții, cărora le lăudam cartea, ci către Cioran însuși, printr-o scrisoare trimisă la editură (căci nu-i cunoșteam încă adresa). Așa am reluat, în toamna lui 1956, corespondența cu el, o corespondență ce avea să ducă la procesul meu și, indirect, la condamnarea a 10 persoane nevinovate, dintre cele cărora eu însumi le stârnisem curiozitatea. Îi spuneam lui Cioran că mă bucur mult de succesele lui, dar că nu mă

împac nici cu tristețile neîncetat etalate, nici cu ororile pe care le spune despre Occident (căci acesta e adevărul: cartea sa e o violentă diatribă la adresa Occidentului). Răspunsul lui mi s-a părut uluitor: nu numai că-mi vorbea de totala „delicvescență" a burgheziei franceze și occidentale, dar îmi spunea, el fugarul de profesie, că-i e dor de țară și că ar da Parisul și Madridul pentru o stradă ca „Spinarea Cânelui" din Sibiul său. Mi-am amintit atunci de exclamația sa la Veneția: „Rămâi în țara ta, dobitocule!" – dar n-am avut cruzimea să i-o amintesc și lui.

De la acea scrisoare a urmat o corespondență regulată, până în 1958, când am fost arestat. Am pus singur la dispoziția autorităților cele 12 sau 15 scrisori primite. Cine vrea să se edifice în cazul Cioran ar trebui să parcurgă acele scrisori. Declar în toată sinceritatea că, deși îmi sunt trimise prin poștă, absolut toate scrisorile conțin gândurile autentice, nefalsificate, ale prietenului meu, gânduri al căror sunet just sunt în măsură să-l cunosc. Mi-aș dori ca la declarația de față să fie anexată traducerea scrisorilor. Poate că atunci declarația mea și-ar dovedi mai deplin îndreptățirea.

În fața acestor piese – în rândul cărora ar trebui cuprinsă și *Scrisoarea către un prieten îndepărtat*, publicată și incriminată în procesul meu – nu văd ce aș avea de adăugat pe tema „Cioran după 1944". Se pot desprinde de acolo: și părerea sa despre Apus, și cea despre Răsărit, și lipsa de patriotism, și bruma sa de patriotism, și ce crede despre fugari, și ce crede despre sine. Cât despre fapte – nu cunosc așa ceva în viața sa. Doar vorbe, cum spuneam.

Menționez că a mai publicat: prin 1952, lucrarea *Syllogismes de l'amertume*, pe care a refuzat să mi-o trimită, sub cuvânt că este proastă; în 1957, o culegere din opera scriitorului francez Joseph de Maistre, cu o lungă prefață, pare-se premiată, lucrare pe care mi-a trimis-o prin poștă; în 1958, un studiu despre „sufletul rus", într-o (...) mi-a trimis-o, dar care nu mi-a parvenit. Ca proecte, îmi vorbea în ultimele scrisori despre o stranie experiență de a trăi „sub" timp – aceasta înseamnă în afara istoriei contemporane, ceea ce îmi pare grav și trist.

Cu puțin timp înainte de a fi arestat, am aflat, printr-o persoană venită din Franța, cum trăește. Este referent literar la Editura „Plon"; stă și mai departe într-o odaie de hotel, dar are, fără consacrare legală, o tovarășă de viață, în persoana unei institutoare franceze. M-am bucurat să aflu că s-a domesticit și i-am scris în acest sens, crezând că într-adevăr și-a găsit un echilibru de viață. Mi-a răspuns trimițându-mi în plic (spre dezamăgirea mea, căci mă așteptam să fie vreo noutate) romanul *Adolphe*, al scriitorului Benjamin Constant, din veacul trecut. E romanul unui om timid, care izbutește să câștige prietenia unei femei de succes mai în vârstă decât el, obosește în dragoste, nu știe cum să scape de prietena lui, și sfârșește, mi se pare, prin a o asasina.

A fost ultima veste pe care am primit-o de la Cioran. Sper că între timp n-a făcut ca Adolphe.

*

Am relatat tot ce-mi pot aminti astăzi despre Cioran. Dacă, după aceste rânduri, s-ar afirma: omul poate fi așa, totuși este un dușman al regimului – mi-aș îngădui să răspund: e prea puțin spus „al regimului", este și un dușman al omului, al Europei, al culturii, al progresului, al bucuriei de a trăi. E un dușman universal. Că un asemenea om trebue combătut, este limpede. Dar că merită să fie combătut cu atâta perseverență, iată ce mi se pare îndoelnic. Eu alesesem calea să-l combat *adoptându-l*, să-l restitui societății noastre creându-i prietenii și, până la urmă, trezindu-i obligații, răspunderi. Un Cioran reîntors în țară, îmblânzit, umanizat, ar fi putut face unele servicii, cu extraordinara sa cultură și gustul său atât de sigur. Dar recunosc acum că un regim constructiv nu-și poate pierde vremea cu astfel de experiențe subtile; și înțeleg că, interpretând metoda mea de reconversiune drept o agitație ideologică împotrivă-i, regimul a trebuit să mă pedepsească.

Astăzi, după ani de reflexiune și în fața admirabilei orientări ce pare a fi adoptat umanitatea după 1960, ceva în mine s-a schimbat. Nu mai pot avea interes pentru reconversiunea lui Cioran și-a altora, nici gustul de a-l justifica. Mă prinde mult mai mult aventura rațiunii creatoare, pe care o trăește umanitatea ca niciodată. Nu mai pot ierta lui Cioran (lui Heidegger, lui Nietzsche) indiferența față de știință și logos. Cine nu crede în știință și logos e *un reacționar*, oricum s-ar travesti.

De aceea simt nevoia să-mi pun, la capătul acestor relatări, o întrebare, crudă și pentru alții, și pentru mine: se poate oare, într-adevăr, ca experții folosiți de autorități, cari n-au fost în măsură să scoată un singur rând vinovat din scrierile lui Cioran și cari au spus câteva lucruri lamentabile despre scrierile mele (cum am arătat, mai discret, în autobiografia mea) *să fi avut totuși dreptate împotrivă-mi*? Se poate ca, după 30 de ani de cunoaștere a lui Cioran și de practică a filosofiei, să nu fi prins eu bine semnificația scrierilor lui?

Îmi e dureros să răspund, și cu atât mai greu cu cât, în împrejurările de astăzi, răspunsul meu ar putea părea o *fățărnicie.*

Iulie 1964

Text stabilit și notă introductivă de Vlad Bilevsky